

УДК 658.8.012.12
JEL Classification: L110

*Попко О.В.,
канд. екон. наук, доц., доц. кафедри маркетингу,
Національний університет водного господарства та
природокористування*

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Продовольча безпека є пріоритетним напрямком розвитку харчової промисловості України, ключовими стратегічними цілями якої виступають забезпечення населення країни якісними, безпечними, доступними продуктами харчування, а також розширення участі України на світовому ринку продовольства. Положення України в умовах глобалізації визначаються, насамперед, її здатністю та можливістю створювати умови для постійного нарощування національного експортного інноваційного потенціалу, реалізація якого залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів. Умови виходу на світовий продовольчий ринок передбачають дотримання технічних умов виробництва продукції, стандартизації й контролю за її якістю та безпечністю й потребують переходу харчової промисловості України на інноваційний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна економічна наука зробила значний внесок у розробку теоретичних основ формування інноваційно-орієнтованої економіки країни, у створення інноваційної інфраструктури відповідно до програм і стратегій інноваційного розвитку провідних секторів економіки. Значний вклад у вирішення проблеми внесли наукові праці О. М. Алімова, В. П. Александрова, О. І. Амоші, В. М. Геєця, С. М. Ілляшенка. Інноваційний розвиток харчової промисловості як складової загальної проблеми досліджується багатьма вченими, серед яких є такі науковці, як: О. І. Дацій, Л. В. Дейнеко, А. О. Заїнчковський, Д. Ф. Крисанов, Л. І. Федулова, М. П. Сичевський. Незважаючи на вагомі наукові доробки фахівців із даної проблематики, питання реалізації інноваційних напрямків розвитку харчової промисловості України лишається вкрай актуальними та потребують більш детального вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є ідентифікація можливостей реалізації інноваційних напрямків розвитку харчової промисловості України в умовах глобалізаційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні, в умовах зростаючої конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках продовольчих товарів, прискорення перебігу інфляційних процесів, постійного зростання вартості енергоносіїв, дефіциту кваліфікованої робочої сили саме інновації стають головним і необхідним чинником забезпечення конкурентних переваг для харчових підприємств і галузі в цілому [7, с. 91]. Існуючі проблеми переходу харчової промисловості на інноваційний шлях розвитку зумовлено рядом загальних чинників:

1) в умовах економічної нестабільності домінують короткострокові пріоритети – підприємці орієнтуються на швидку окупність бізнесу з мінімальним ризиком, тоді як впровадження інновацій є ризикованим, часто потребує більш значних коштів, а ефект від їх впровадження віддалений у часі;

2) значна частка підприємств харчової промисловості відчуває наслідки політичної та економічної кризи, має низьку рентабельність виробництва і не має достатніх коштів для здійснення техніко-технологічного оновлення виробництва. Особливо це стосується малих та середніх підприємств, які самостійно, без державної підтримки не спроможні розгорнути повномасштабний інноваційний процес;

3) дефіцит кваліфікованої робочої сили, здатної працювати на сучасному прогресивному обладнанні та впроваджувати новітні технології, у тому числі в сфері контролю за якістю й безпечністю продукції.

Без розвинутого власного інноваційного потенціалу вітчизняні виробники харчової продукції не здатні задовольнити сучасні вимоги ринку та конкурувати з більш інноваційно-озброєними як вітчизняними, так і зарубіжними конкурентами. У цілому інноваційний потенціал зводиться до двох формуючих складових частин – витратної (реалій) та накопичувальної (можливостей).

Структура інноваційного потенціалу [10, с. 22] розглядається в розрізі структурних компонентів, які умовно можна поділити на групи:

1) ресурсна, до складу якої входять матеріальна, трудова, інформаційна, фінансова компоненти;

2) продуктова – комплекс товарів, що випускається на підприємстві із зазначенням наступних базових характеристик: оцінка якості й безпечності, рентабельності й обсягу продажів товару, стан ресурсного забезпечення та виконання функцій НДДКР, виробництва, реалізації, обслуговування споживачів щодо випуску нових видів продукції;

3) техніко-технологічна, яка передбачає комплекс технічного та технологічного оснащення виробництва за наступними характеристиками: обладнання та інструменти; технології; прогресивність використовуваних технологій і методів; рівень автоматизації виробництва;

4) організаційно-управлінська.

Оскільки базою нашого дослідження є саме підприємства харчової промисловості, то доцільно більш докладно зупинитися на продуктивній компоненті формування інноваційного потенціалу з акцентуванням уваги на питаннях якості й безпечності харчової продукції, яка виготовляється вітчизняними операторами ринку.

Харчова промисловість України входить до базових секторів економіки, які формують ВВП України, надходження до бюджету та визначають рівень зайнятості й доходів українців [8]. З метою розвитку експортного потенціалу інноваційної продукції в 2017 році Урядом було затверджено Експортну стратегію України [6] на період 2017–2021 роки, яка визначає стратегічні цілі розвитку торгівлі в короткостроковій перспективі, серед яких: створення умов для розвитку сфер торгівлі задля диверсифікації експорту українських товарів та послуг; підтримка експорту з боку держави, а також підвищення рівня знань та навичок, необхідних підприємствам для здійснення міжнародної торгівлі. Найбільшу перспективу в секторі харчової і переробної промисловості представляють готові до вживання продукти харчування, у тому числі молоко та молочні продукти.

Інноваційна діяльність в харчовій, у тому числі молочній промисловості здійснюється у різноманітних формах та в різних напрямках, головними з яких сьогодні визнано:

1) на рівні держави: виробництво повноцінної й безпечної молочної продукції; унеможливлення бактеріального, хімічного і фізичного забруднення; забезпечення максимального зберігання харчової якості та зниження втрат біологічної цінності молочної продукції; формування удосконаленої нормативно-методичної бази державного нагляду за якістю й безпечністю молочної продукції і продовольчої сировини, контролю за виробництвом, закупками, поставками, транспортуванням, збереженням і реалізацією продукції, а також для створення умов для виробництва молочної продукції гарантованої якості; розробка сучасної інструментальної й аналітичної бази для контролю безпеки продовольчої сировини та молочної продукції;

2) на міжнародному рівні: дослідження традиційних і пошук нових ринків збуту; пошук ділових партнерів по впровадженню та фінансуванню інноваційних процесів.

Основними платформами розвитку інноваційного потенціалу харчової промисловості України є внутрішній та зовнішній ринки.

Внутрішній ринок. Сьогодні на вітчизняному ринку молока та молочної продукції спостерігається наступне: по факту 73% виробленого молока забезпечується домогосподарствами, в той час як решта 27% виробляється аграрними підприємствами. Разом з тим, відбувається скорочення обсягів виробництва молока домогосподарствами в загальній структурі виробництва в динаміці – з 11249 тис. т в 2010 році до 10329 тис. т в 2017 році. Так, якщо в 2010 році частка виробленого домогосподарствами молока складала 80,3%, то вже в 2017 році – 73%. В цілому виробництво молока, починаючи з 2010 року в Україні скорочується – з 11249 тис. т в 2010 році до 10329 тис. т в 2017 році (рис. 1). Причинами цього є: несистемна цінова політика основних операторів ринку, які значно зменшують прибутковість та мотивацію для розвитку молочних ферм, сповільнення формації системи дистрибуції та кооперативних сервісів.

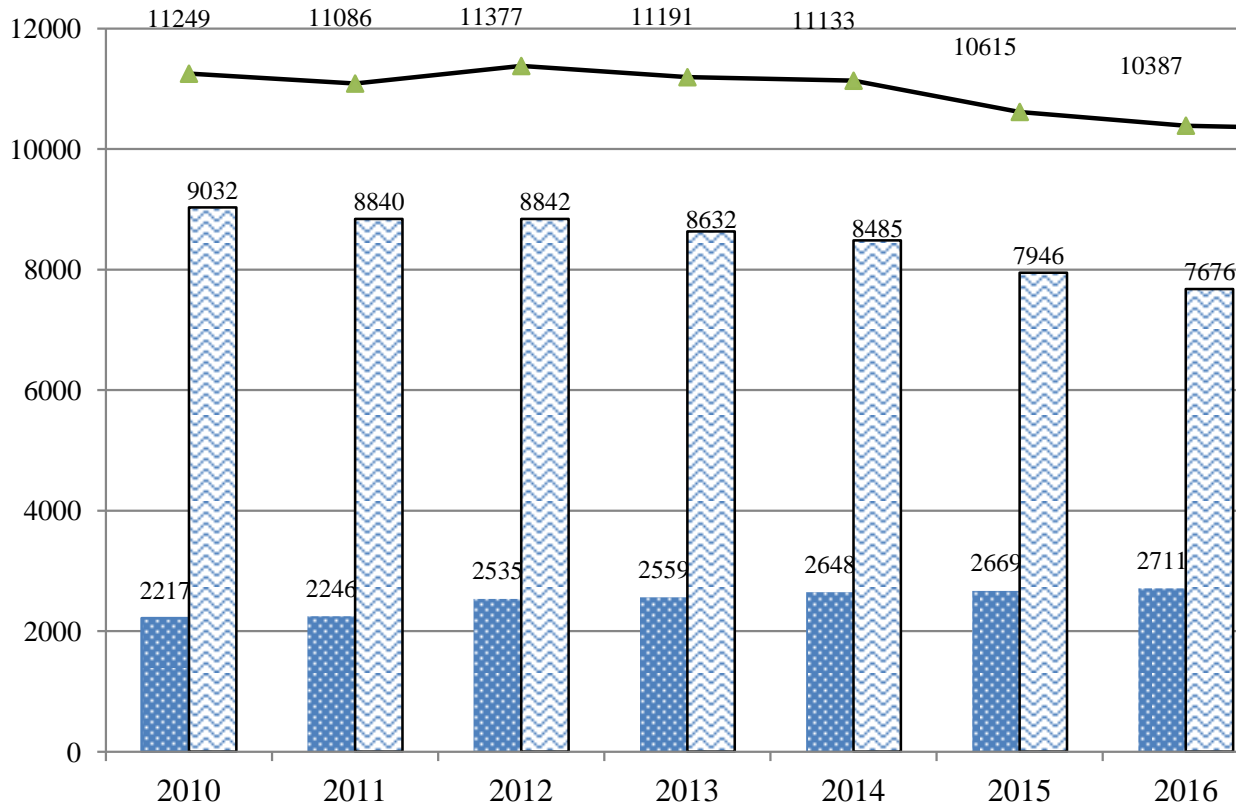

Рис. 1. Виробництво молока в Україні, тис. т

Джерело: [2; 4]

Основні проблеми, які обмежують розвиток молочної галузі України, зумовлено скороченням обсягів виробництва та рівнем якості молока-сировини, яке надходить до переробників молока. До липня 2018 р. базові вимоги до молока регламентувались ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі», який діяв ще з 1997 року. Згідно стандарту, все молоко, залежно від рівня бактеріального забруднення й вмісту соматичних клітин, поділяється на екстра, вищий, перший і другий сорти. Такий поділ молока-сировини на сорти уможливує здійснення контролю якості промислового молока, яке надходить на переробку.

Молоко-сировина екстра-класу користується підвищеним попитом та коштує дорожче, ніж молоко другого сорту – різниця в середньому сягає двох гривень і більше. Разом з тим, зростає й частка молока екстра-ґатунку в загальному обсязі виробництва.

Якщо в 2013 році частка молока екстра-ґатунку сягала 9,8%, то в 2017 році на переробку надійшло вже 16,4% сировини відповідної якості. В 2018 році частка молока екстра-ґатунку, що надходить на переробку, продовжує зростати. Так, на початку 2018 року вона становила 15,5% і ближче до кінця року зросла до 21%. Варто зауважити, що 50% з усього молока ґатунку «екстра» в Україні – вироблено господарствами АВМ. Разом з тим, саме молоко екстра-класу є базою для виробництва молочних продуктів, призначених для експорту. У липні 2018 року ДСТУ 3662-97 було змінено на ДСТУ 3662:2015 «Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови», з тим, щоб привести державні стандарти України до рівня ЄС. Такі зміни насамперед спрямовані на захист споживача – безпеку та якість молочної продукції. Разом з тим, стандарт ДСТУ 3662:2015 2018 року спрямовано як на підвищення вимог до якості молока, так і на врегулювання використання молока другого сорту. Передбачається, що використання молока другого сорту для технологічних процесів виробництва харчових продуктів буде обмежено, проте дозволено у виробництві нехарчових продуктів, зокрема,

кормів для тварин та казеїну. Незважаючи на це, закупівля молока у господарств населення буде продовжуватися. Базові рекомендації для господарств населення з гігієни виробництва молока сформовано Держпродспоживслужбою спільно з Швейцарсько-Українським проектом SAFOSO. На думку експертів, для невеликих господарств оптимальним способом підвищення рівня якості молока може стати кооперація. Адже тоді можна спільно закуповувати й використовувати обладнання, організувати збут, забезпечувати ветеринарний догляд. До речі, на сьогодні через кооперативи реалізується незначна частка молока, хоча потенціал кооперації величезний.

Впровадження кожного наступного кроку із зміни вимог до якості молока має супроводжуватися аналізом розвитку ринку та ефективності державної підтримки. Кінцева мета – поступове приведення вимог до якості молока-сировини до більш високих норм стандарту 100/400, яким регламентуються порогові значення, за яких молоко допускається до переробки в країнах ЄС. Ключовими показниками якості молока-сировини згідно стандарту 100/400 виступають: кількість умовних одиниць мезофільних аеробних і факультативно анаеробних мікроорганізмів на один кубічний сантиметр (100 в молоці екстра-ґатунку), кількість соматичних клітин в одному кубічному сантиметрі молока (400 тисяч в молоці екстра-ґатунку) [3].

Зовнішні ринки. В 2014 році вітчизняний ринок відчув економічну кризу через ембарго Росії. Частина експортерів була змушена переорієнтуватися на країни Азії та СНД. Однак, незважаючи на це, протягом 2014–2016 років відбулось скорочення експорту молока та молочної продукції на 62% з 511988 млн дол. США в 2013 році до 194731 млн дол. США в 2016 році. Протягом 2016–2017 років, згідно даних аналітичних досліджень Асоціації виробників молока, спостерігається поступове нарощення експорту вітчизняних молочних продуктів до 332676 млн дол. США. Виручка від експорту 2017 року в 1,7 раза перевищує відповідне значення 2016 року, що дозволило Україні стати нетто-експортером молочної продукції. Натомість імпорт молока та молочної продукції протягом 2014–2017 років суттєво скоротився з 212869 млн дол. США в 2013 році до 66275 млн дол. США в 2017 році. Якщо до 2014 року імпорт сири та кисломолочних продуктів здійснювався переважно з країн ЄС і РФ («Данон»), то зараз поставки з Росії практично припинилися, а з країн ЄС – надходять у незначних обсягах. Динаміку експорту та імпорту молока і молочної продукції України протягом 2012–2017 років представлено на рис. 2.

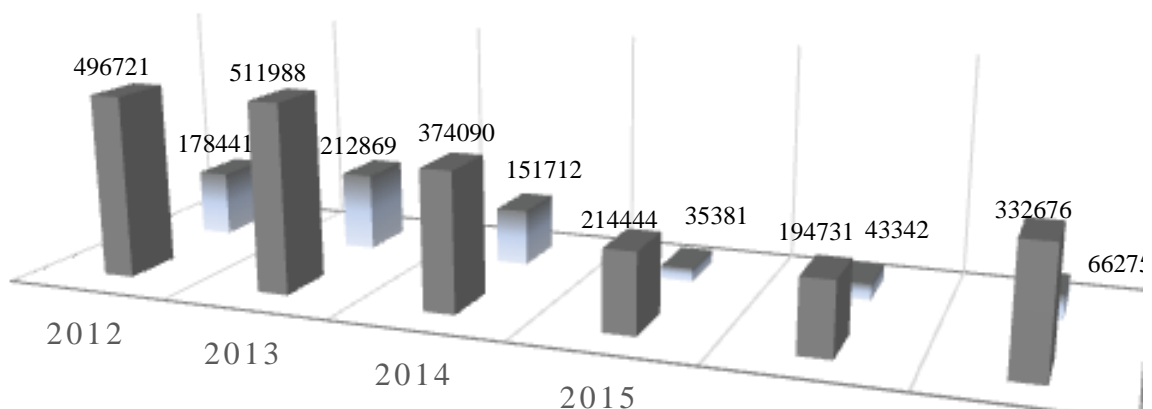

Рис. 2. Динаміка експорту та імпорту молока і молочної продукції України протягом 2007–2017 років, млн дол. США

Джерело: [2; 4]

Офіційно доступ до ринку ЄС для молочної продукції України було відкрито 11 січня 2016 року. Тоді перші 10 українських виробників отримали дозвіл на експорт молочної продукції на ринок ЄС. Станом на жовтень 2018 року, кількість затверджених експортерів з України зросла до 21. До переліку компаній, які отримали дозволи експортувати до ЄС, увійшли наступні [9]: ТОВ «Люстдорф», ТОВ «Ласунка», ТОВ «Молочний дім», ПАТ «Дубномолоко», ПАТ «Житомирський масложавод», ДП ПАТ «Яготинський завод масла», ПАТ «Лакталіс-Миколаїв», ТОВ «ГАДЯЧСИР», ТОВ «Данон Дніпро», Канівське відділення ТОВ «Клуб Сиру», ПАТ «Вінницький молочний завод «РОШЕН»», ПП «Росс» Філія «Роменський молочний комбінат», ТОВ «Капсуляр», ПАТ «Масложеріаючий комбінат Золотоноша», ПП Консалтингова фірма «Прометей» Філія «Мена Сир» та інші.

Окрім наведених вище тенденцій варто зазначити, що впродовж останніх років розширилась географія експорту. Основними споживачами української молочної продукції в 2016–2017 роках були – Польща, Нідерланди, Фінляндія. Окрім ринків ЄС, Україна активно почала виходити на ринки, які належать до азійського та африканського регіонів. У 2017 році вітчизняними операторами ринку поставки масла здійснювалися до Марокко (20,9%), Туреччини (18,7%), Китаю (46%). Новою країною-партнером для України в 2017 році став Катар – найбільший покупець молока та вершків – 32% всього

експорту молочної продукції 2017 року. Експорт згущених продуктів та сухої сироватки вітчизняні оператори здійснюють, успішно диверсифікуючи напрямки з країн СНД до країн Азії та Африки. Експорт сухого незбираного молока в 2017 році забезпечили вітчизняні оператори ринку – «Вінницький молочний завод «Рошен»» (15%) і по 42 тонни – ЗАТ «Куп'янський МКК» та ТОВ «Мілкіленд» [1]. Головними експортерами сирів з України в 2017 році були «Комо Експорт» (19%), «Клуб Сиру» (17%), «Бель Шостка Україна» (13%), «Лакталіс Україна» (15%), «Мілкіленд Інтермаркет» (7%). Загальна частка їх експорту склала понад 70%. Лідерами із закупівлі українського сиру в 2017 році стали Казахстан, куди відправили 3,734 тис. т (15,7 млн дол. США), Молдова – 2,590 тис. т (7,640 млн дол. США) та Єгипет – 0,989 тис. т (3,643 млн дол. США).

На думку експертів, криза, яка виникла після втрати російського ринку збуту, поступово проходить. Додаткові обмеження щодо вибору торговельних партнерів диктує відносно короткий термін придатності переважної більшості молочних продуктів. Разом з тим, продукція має відповідати вимогам з точки зору якості й безпечності, прийнятими в країні-імпортері.

Експорт молочної продукції з України до країн ЄС є відкритим і безмитним у межах квот за умов наявності сертифікатів, які підтверджують якість й безпечність харчової продукції. Відповідно до умов Преференцій в рамках вільної торгівлі між Україною та ЄС (далі ПВЗВТ), ставка ввізного мита ЄС для частини молочних продуктів групи 04, у тому числі сирів всіх видів, кисломолочного сиру, молочної сироватки, були зменшені до 0% [5]. Встановлення безмитних тарифних квот не означає заборону на експорт понад квоти. Українські компанії можуть без обмежень постачати товари і понад тарифну квоту, проте ці обсяги підпадають під загальний режим імпорту в ЄС. Тобто експорт в межах квоти обкладається митом 0%, експорт понад квоту – ввізним митом, визначеним Митним тарифом ЄС. Адміністрування тарифних квот для експорту в ЄС здійснюється через систему імпортерських ліцензій за принципом «перший прийшов-перший обслуговується» (перероблені молочні та перероблені масляні продукти) [5].

Протягом 2016–2017 років українські експортери найбільш активно використовували безмитні тарифні квоти на вершкове масло, молочні пасти та сухе молоко. Зокрема, у 2016 році тарифну квоту на вершкове масло та молочні пасти використано на 46%, на сухе молоко – на 30%. У 2017 р. розпочалося також використання безмитної квоти на молоко, вершки, згущене молоко та йогурти. Крім того, почали здійснюватися поставки молочної сироватки та сирів, до яких тарифні квоти не застосовувалися.

З метою отримання преференційного доступу на ринок ЄС у рамках ПВЗВТ операторам ринку необхідно підтвердити походження товару з України та отримати сертифікат EUR.1. Разом з тим, при ввезенні молока та молочної продукції до країн ЄС необхідно дотримуватися правил, що гарантують їх безпечність. У вітчизняній практиці управління якістю й безпечністю харчової продукції здійснюється на основі ДСТУ 4161-2003 «Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги», ДСТУ ISO 22000:2007 «Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга», Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України № 590 «Вимоги щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпечністю харчових продуктів (ХАССП)», Наказу Міністерства економічного розвитку № 1356 ДСТУ-Н САС/RCP 1:2012 «Продукти харчові. Настанови щодо загальних принципів гігієни» (САС/RCP 1-1969, Rev. 4-2003). З метою гармонізації законодавства країни та ЄС у сфері безпеки та якості харчових продуктів в Україні було впроваджено: 1) базові принципи і вимоги безпечності харчових продуктів та кормів – згідно Регламентів ЄС №178/2002, №852/2004, №854/2004; 2) заходи, пов'язані з державним контролем у сфері санітарних та фітосанітарних заходів – згідно Регламентів ЄС №853/2004, №882/2004, №854/2004; 3) заходи з маркування – згідно Регламенту ЄС №1169/2011 та ін.

Європейські замовники можуть також вимагати від виробника наявності сертифікату відповідності певному міжнародному стандарту безпечності харчових продуктів згідно контракту, зокрема: ISO 22000, FSSC 22000, BRC, IFS [5]. Наразі ці сертифікати не є обов'язковими для ввезення на територію ЄС, проте вони часто є необхідною умовою для реалізації продукції в ЄС.

У цілому вдосконалення законодавства України в сфері продовольчої безпеки, його наближення до законодавства ЄС та вимог СОТ має стати стимулом для розвитку міжнародної торгівлі, активізації участі України в забезпеченні міжнародної продовольчої безпеки. Позиції України в умовах глобалізації та активізації інтеграційних процесів визначаються насамперед її здатністю та можливістю створювати умови для постійного нарощування національного експортного потенціалу. Звісно, його реалізація залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів. На рис. 3 представлено узагальнення результатів проведеного на основі досліджень стану розвитку молочної промисловості SWOT-аналізу сильних та слабких сторін галузі, можливостей і загроз її розвитку в умовах активізації інтеграційних процесів.

<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ достатньо великий внутрішній ринок; ▪ наявність значного природно-ресурсного потенціалу для розвитку сировинної бази; ▪ висока інвестиційна привабливість галузі; ▪ наявність підприємств, здатних ефективно конкурувати на внутрішньому та зовнішньому продовольчих ринках; ▪ висока довіра споживачів до молочної продукції вітчизняного виробництва. 	<p>Можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ зростання молочної продуктивності худоби, нарощення обсягів виробництва молока «екстра-класу», кооперація невеликих господарств; ▪ покращення контрольних механізмів якості й безпечності молочної продукції; ▪ диверсифікація торговельних потоків і максимальна реалізація експортного потенціалу галузі; ▪ відкриття доступу до продовольчих ринків ЄС; ▪ розширення географії експорту продукції за рахунок азійського та африканського ринків; ▪ поступове поширення на вітчизняний агропромисловий сектор міжнародних правил торгівлі, страхування, кредитування, інвестування.
<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ кризовий стан сировинної бази; ▪ низька концентрація виробництва сирого молока в сільськогосподарських підприємствах; ▪ низькі темпи техніко-технологічного оновлення виробництва; ▪ ризики збільшення виробничих витрат через зростання зношеності техніки, переважання використання застарілих технологій; ▪ дефіцит кваліфікованої робочої сили, здатної працювати на сучасному прогресивному обладнанні та впроваджувати новітні технології, у тому числі в сфері контролю за якістю й безпечністю продукції; ▪ неспроможність значної частки малих і середніх підприємств застосовувати сучасні системи контролю за якістю й безпечністю продукції; ▪ недостатня розвиненість виробничої та логістичної інфраструктур. 	<p>Загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ обмежена ємність внутрішнього ринку продовольства, обумовлена низькою купівельної спроможністю населення; ▪ нестабільні конкурентні позиції вітчизняної продукції на зовнішніх ринках через незавершення процесів адаптації до європейських вимог щодо якості й безпечності харчової продукції; ▪ скасування спеціального режиму відшкодування ПДВ.

Рис. 3. SWOT-аналіз молочної промисловості України в умовах активізації інтеграційних процесів

Джерело: розроблено автором на основі [7; 8]

За результатами SWOT-аналізу молочної галузі України, можна ідентифікувати розвиток українського молочного ринку як такий, що досить активно розвивається та має всі шанси в найближчій перспективі увійти в п'ятірку країн, які динамічно розвивають молочний напрям.

Висновки з проведеного дослідження. Конкурентні умови виходу на світовий продовольчий ринок передбачають дотримання технічних умов виробництва продукції, стандартизації й контролю за її якістю та безпечністю і потребують переходу харчової промисловості України на інноваційний розвиток. Інноваційні напрямки в харчовій, у тому числі молочної промисловості можуть реалізовуватися в різноманітних формах та в різних напрямках, головними з яких на сьогодні визнано: 1) на рівні держави – виробництво повноцінної й безпечної молочної продукції; унеможливлення бактеріального, хімічного й фізичного забруднення; забезпечення максимального зберігання харчової якості та зниження втрат біологічної цінності молочної продукції; формування удосконаленої нормативно-методичної бази державного нагляду за якістю й безпечністю молочної продукції і продовольчої сировини, контролю за виробництвом, закупками, поставками, транспортуванням, збереженням і реалізацією продукції, а також з метою створення умов для виробництва молочної продукції гарантованої якості; розробка сучасної інструментальної й аналітичної бази задля контролю безпеки продовольчої сировини та молочної продукції; 2) на міжнародному рівні – дослідження традиційних і пошук нових ринків збуту; пошук ділових партнерів по впровадженню та фінансуванню інноваційних процесів.

Бібліографічний список

1. Аграрний 2017-й: рік приросту молочної галузі. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/agrarnij-2017-j-rik-rostu-molocnoi-galuzi> (дата звернення: 12.09.2018).
2. Вісник молочників – 2018. URL: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/analitika/shchomisyachna-analitika> (дата звернення: 12.09.2018).

3. В Україні підвищили вимоги до якості молока. URL: <http://www.nashgrad.in.ua/%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B2%> (дата звернення: 12.09.2018).

4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 14.09.2018).

5. Експорт молока та молочних продуктів до ЄС: перші кроки. URL: <https://eu-ua.org/eksport-yes/moloka-ta-molochnoi-produktsii> (дата звернення: 30.10.2018).

6. Експортна стратегія України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-eksportnoyi-strategiyi-ukrayini-dorozhnoyi-karti-strategichnogo-rozvitku-torgivli-na-20172021-roki> (дата звернення: 27.12.2017).

7. Купчак П.М. Харчова промисловість України в умовах активізації інтеграційних та глобалізаційних процесів: монографія. Київ: Рада по вивч. прод. сил України НАН України, 2009. 152 с.

8. Пропозиції до плану першочергових дій з розвитку промисловості України. URL: <https://www.uifuture.org/publications/news/22080-plan-po-razvitiu-promyslennosti-ukrainy-doklad-uif-dla-minekonomiki-2017> (дата звернення: 14.10.2018).

9. Список затверджених експортерів молочної продукції до ЄС. URL: https://webgate.ec.europa.eu/sanco/traces/output/UA/MMP-UA_en.pdf (дата звернення: 21.10.2018).

10. Федулова Л.І. Обґрунтування напрямів інноваційного розвитку підприємств хлібопекарної галузі: монографія. Київ: НУХТ, 2009. 512 с.

References

1. *Ahrarnyi 2017-i: rik pryrostu molochnoi haluzi* [The Agrarian year 2017: the year of growth of the dairy industry], available at: <http://agravery.com/uk/posts/show/agrarnij-2017-j-rik-rostu-molochnoi-galuzi> (access date September 12, 2018).

2. *Visnyk molochnykiv – 2018* [The bulletin of milk industry 2018], available at: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/analitika/shchomisyachna-analitika> (access date September 12, 2018).

3. *V Ukraini pidvyshchyly vymohy do yakosti moloka* [The requirements for the quality of milk have been raised in Ukraine], available at: <http://www.nashgrad.in.ua/%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96-%> (access date September 12, 2018).

4. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy* [The Official site of the State Statistics Service], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access date September 14, 2018).

5. *Eksport moloka ta molochnykh produktiv do YeS: pershi kroky* [The milk and dairy exports to the EU: the first steps], available at: <https://eu-ua.org/eksport-yes/moloka-ta-molochnoi-produktsii> (access date October 30, 2018).

6. *Eksportna stratehiia Ukrainy* [The Export strategy of Ukraine], available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-eksportnoyi-strategiyi-ukrayini-dorozhnoyi-karti-strategichnogo-rozvitku-torgivli-na-20172021-roki> (access date December 27, 2017).

7. Kupchak, P.M. (2009), *Kharchova promyslovisht Ukrainy v umovakh aktyvizatsii intehratsiinykh ta hlobalizatsiinykh protsesiv* [The Food industry of Ukraine in the conditions of intensification of integration and globalization processes], monograph, Rada po vyvch. prod. syl. Ukrainy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 152 p.

8. *Propozytsii do planu pershocherhovyykh dii z rozvytku promyslovosti Ukrainy* [The Proposals to the plan of priority actions for the development of industry in Ukraine], available at: <https://www.uifuture.org/publications/news/22080-plan-po-razvitiu-promyslennosti-ukrainy-doklad-uif-dla-minekonomiki-2017> (access date October 14, 2018).

9. *Spysok zatverdzhennykh eksporteriv molochnoi produktsii do YeS* [The List of approved exporters of dairy products to the EU], available at: https://webgate.ec.europa.eu/sanco/traces/output/UA/MMP-UA_en.pdf/ (access date October 21, 2018).

10. Fedulova, L.I. (2009), *Obhruntuvannia napriamiv innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv khlibopekarnoi haluzi* [The Substantiation of directions of innovative development of bakery enterprises], monograph, NUKhT, Kyiv, Ukraine, 512 p.

Попко О.В. ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Мета. Ідентифікація можливостей реалізації інноваційних напрямків розвитку харчової промисловості України в умовах глобалізаційних процесів.

Методика дослідження. У науковому дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: метод теоретичного узагальнення – для уточнення окремих понять; статистичного аналізу – для оцінювання динаміки обсягів виробництва, експорту та імпорту молока і молочної продукції, метод експортних оцінок – для проведення SWOT-аналізу молочної промисловості України.

Результати. Встановлено, що харчова промисловість України входить до базових секторів економіки, які формують ВВП України, надходження до бюджету та визначають рівень зайнятості й доходів українців. Визначено, що найбільшу перспективу в секторі харчової і переробної промисловості представляють готові до вживання продукти харчування, у тому числі молоко та молочні продукти. Оцінено стан розвитку молочної галузі

Україні і наведено проблеми та завдання її розвитку; проведено SWOT-аналіз сильних та слабких сторін галузі, можливостей і загроз її розвитку в умовах глобалізації. Сформовано пріоритетні інноваційні напрямки розвитку молочної галузі України, зокрема: 1) на рівні держави – виробництво повноцінної й безпечної молочної продукції; унеможливлення бактеріального, хімічного і фізичного забруднення; забезпечення максимального зберігання харчової якості та зниження втрат біологічної цінності молочної продукції; формування удосконаленої нормативно-методичної бази державного нагляду за якістю й безпечністю молочної продукції і продовольчої сировини, контролю за виробництвом, закупками, поставками, транспортуванням, збереженням і реалізацією продукції, а також для створення умов для виробництва молочної продукції гарантованої якості; розробка сучасної інструментальної й аналітичної бази для контролю безпеки продовольчої сировини та молочної продукції; 2) на міжнародному рівні – дослідження традиційних і пошук нових ринків збуту; пошук ділових партнерів з впровадження та фінансування інноваційних процесів.

Наукова новизна. Обґрунтовано підходи до реалізації інноваційного напрямку розвитку харчової, зокрема молочної промисловості України, які обумовлюють розвиток експортного потенціалу вітчизняної харчової промисловості, підвищення її конкурентних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках продовольчих товарів.

Практична значущість результатів наукового дослідження визначається можливістю застосування сформульованих рекомендацій як при розробці стратегії розвитку харчової промисловості України в цілому, так і на рівні конкретного підприємства.

Ключові слова: продовольча безпека, інноваційні напрямки розвитку, експортна стратегія, харчова промисловість, SWOT-аналіз, глобалізаційні процеси.

Popko O.V. TO THE ISSUE FOR THE IMPLEMENTATION OF INNOVATIONAL SECTORS OF THE FOOD INDUSTRY DEVELOPMENT IN UKRAINE

Purpose. The aim of the article is the identification of opportunities for realization of innovative directions of development of food industry of Ukraine in the conditions of globalization processes.

Methodology of research. The general scientific and special methods of research are used in the scientific research, in particular: the method of theoretical generalization – to clarify certain concepts; statistical analysis – for estimating the dynamics of volumes of production, export and import of milk and milk products, the method of export assessments – for SWOT analysis of the dairy industry of Ukraine.

Findings. It is established that the food industry of Ukraine is included in the basic sectors of the economy, which form the GDP of Ukraine, revenues to the budget and determine the level of employment and income of Ukrainians. It is determined that the most perspective in the food and processing sector is ready-to-eat food, including milk and dairy products. The state of development of dairy industry of Ukraine is assessed and problems and tasks of its development are presented; a SWOT-analysis of the strengths and weaknesses of the industry, opportunities and threats of its development in the conditions of globalization is conducted.

Priority innovative directions of development of the dairy industry of Ukraine have been formed, in particular: 1) at the state level – production of complete and safe dairy products; the impossibility of bacterial, chemical and physical contamination; ensuring the maximum storage of food quality and reducing the loss of biological value of dairy products; formation of an improved normative and methodological base of state supervision on the quality and safety of dairy products and food raw materials, control over the production, procurement, supply, transportation, preservation and sale of products, as well as to create conditions for the production of dairy products of guaranteed quality; development of a modern instrumental and analytical framework for controlling the safety of food raw materials and dairy products; 2) at the international level – the study of traditional and the search for new markets; search of business partners on introduction and financing of innovative processes.

Originality. The approaches to the implementation of the innovative direction of development of the food industry, in particular the dairy industry of Ukraine, are substantiated, which determine the development of the export potential of the domestic food industry, increase of its competitive positions in the domestic and foreign markets of food products.

The practical value of the results of scientific research is determined by the possibility of using the formulated recommendations as when developing the development strategy of the food industry of Ukraine as a whole, and at the level of a particular enterprise.

Key words: food security, innovative directions of development, export strategy, food industry, SWOT-analysis, globalization processes.

Попко Е.В. К ВОПРОСУ РЕАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ

Цель. Идентификация возможности реализации инновационных направлений развития пищевой промышленности Украины в условиях процессов глобализации.

Методика исследования. В научном исследовании использованы общенаучные и специальные методы исследования, в частности: метод теоретического обобщения – для уточнения отдельных понятий; статистического анализа – для оценки динамики объемов производства, экспорта и импорта молока и молочной продукции, метод экспортных оценок – для проведения SWOT-анализа молочной промышленности Украины.

Результаты. Установлено, что пищевая промышленность Украины относится к базовым секторам экономики, которые формируют ВВП Украины, поступление в бюджет и определяют уровень занятости и доходов населения. Определено, что наибольшую перспективу в секторе пищевой и перерабатывающей промышленности представляют готовые к употреблению продукты питания, в том числе молоко и молочные продукты. Сделано оценку состояния развития молочной отрасли Украины и приведены проблемы и задачи ее развития; проведен SWOT-анализ сильных и слабых сторон отрасли, возможностей и угроз ее развития в условиях глобализации. Сформулированы приоритетные инновационные направления развития молочной отрасли Украины, в частности: 1) на уровне государства – производство полноценной и безопасной молочной продукции;

предотвращение бактериального, химического и физического загрязнения; обеспечение максимального хранения пищевого качества и снижение потерь биологической ценности молочной продукции; формирование усовершенствованной нормативно-методической базы государственного надзора за качеством и безопасностью молочной продукции и продовольственного сырья, контроля за производством, закупками, поставками, транспортировкой, хранением и реализацией продукции, а также для создания условий для производства молочной продукции гарантированного качества; разработка современной инструментальной и аналитической базы для контроля безопасности продовольственного сырья и молочной продукции; 2) на международном уровне – исследование традиционных и поиск новых рынков сбыта; поиск деловых партнеров по внедрению и финансированию инновационных процессов.

Научная новизна. Обоснованы подходы к реализации инновационного направления развития пищевой, в частности молочной промышленности Украины, обуславливающие развитие экспортного потенциала отечественной пищевой промышленности, повышение ее конкурентных позиций на внутреннем и внешнем рынках продовольственных товаров.

Практическая значимость результатов научного исследования определяется возможностью применения сформулированных рекомендаций как при разработке стратегии развития пищевой промышленности Украины в целом, так и на уровне конкретного предприятия.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, инновационные направления развития, экспортная стратегия, пищевая промышленность, SWOT-анализ, глобализационные процессы.